

Crítica de Llibres

Función jurisdiccional y juicios paralelos

LATORRE LATORRE, V. Madrid: Cuadernos Civitas, 2002
per Josep Gavaldà, professor de la Universitat de València

Virgilio Latorre fou un dels advocats que participà en un procés judicial tristament recordat, el del "cas Alcàsser". Aquell espantós assassinat acabaria sent objecte d'un judici que constitueix, sens dubte, un capítol important de la nostra història judicial i televisiva. Una i altra es van creuar en un judici paral·lel que disparà les alarmes a la seu judicial i les expectatives al mercat televisiu.

De la magnitud d'aquell fenomen en van donar compte l'informe i el dictamen emesos pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya, que contenen valoracions molt lúcides formulades, tant des de l'àmbit jurídic com mediàtic, i un decàleg de "recomanacions" que encara són una referència important, atès que, malgrat tot el que s'ha esdevingut, la literatura sobre la qüestió continua sent molt escassa. Aquest és un país que té molta feina pendent pel que fa a la regulació de la cobertura mediàtica, molt especialment, la televisiva, dels processos judicials. I mentrestant ja hem vist, fins i tot, desaparèixer un canal temàtic judicial, sense que encara s'hagi fet cap balanç de la seva contribució a la nostra història judicial-televisiva.

Els qui van seguir l'esmentat procés judicial, sobretot a València, van poder constatar la meditada actitud que mantingué amb els mitjans de comunicació Virgilio Latorre, professor del Departament de Dret Penal de la Universitat de València. Ara, després d'haver-se ocupat dels "judicis de paper" en diversos treballs, els ha dedicat un llibre valuós, *Función jurisdiccional y juicios paralelos*. Un llibre, per tot el que ha estat dit, certament necessari.

La categorització de la funció jurisdiccional des de la qual es basteix aquesta anàlisi dels judicis paral·lels atorga al principi de publicitat una preeminència substantiva. És al si de l'espai públic on pren cos la llei, en tant que expressió de la sobirania popular, i on es materialitza l'exercici de la

funció jurisdiccional, fonament constitutiu d'una democràcia concebuda, segons la definició de Norberto Bobbio, com el "govern del poder públic en públic". Són ben eloqüents, en aquest sentit, les valoracions rotundament crítiques de les restriccions del principi de publicitat propiciades per alguna de les nostres lleis o per algunes sentències dictades per organismes judicials tant nacionals com internacionals.

En aquest marc es desenvolupa la reflexió sobre la llibertat d'expressió i informació, sobre el seu paper en l'estructura democràtica de l'estat de dret. El principi de publicitat no només seria clau per garantir i assegurar l'excel·lència de la funció jurisdiccional: el poder judicial pot explotar el potencial simbòlic de l'acció judicial per convertir cadascuna de les seves actuacions en una lliçó que il·lustri els principis generals del dret i en una font de legitimitació, de generació de confiança. No es tractaria tant de limitar-se a defensar el mínim imprescindible exigint pel principi de publicitat com d'apostar per extreure el màxim de l'acció judicial en tant que acció pública. Treure tot el potencial persuasiu d'una acció que, sense caure en els excessos d'una justícia gratuïtament simbòlica, maldés per obtenir la màxima eficàcia comunicativa.

L'autor no oblidia que la reflexió al voltant de la "llibertat d'expressió/informació", del "dret a informar-se i informar", s'ha de dissoldre necessàriament en el marc de l'anàlisi de les tendències més definitòries en l'estructuració de l'ecosistema comunicatiu de les societats desenvolupades. I sorprèn, tant en aquest treball com, en general, en tants d'altres procedents del món del dret, la severitat amb què són jutjats alguns dels productes de la societat de mercat, l'únic horitzó, per altra banda, que, segons sembla, ens hauríem de poder permetre. Res no caldria esperar, d'acord amb aquest diagnòstic, d'unes produccions, les mediàtiques, que han d'obeir a les lleis del mercat. En un moment com aquest, en què els mitjans de comunicació públics, com altres "serveis públics essencials", són objecte dels atacs més diversos o, simplement, de plans de privatització,

s'accentuaria, sens dubte, la gravetat del diagnòstic.

Podríem parlar, al capdavant, d'una remarcable assimetria. Mentre els altres dos poders s'han lliurat sense condicions a l'explotació de la mercadotècnia publicitària, han convertit el disseny mediàtic en una eina clau de la gestió de l'acció política, el poder judicial malda, entre altres coses, per mantenir unes fronteres espacials i un control del calendari poc compatibles amb les exigències de les rutines de la indústria mediàtica.

Les paraules tenen la seva petita història, que, sovint, aixopluga paradoxes il·luminadores. El terme *publicitat* té un valor ben determinat en el marc de la tradició de la modernitat, al si de la qual es constitueix el "principi de publicitat". Alhora, a les societats democràtiques, a mesura que es desenvolupa i creix la indústria mediàtica, aquest terme constitueix la referència primordial a l'hora d'escatir la determinació estructural dels seus ecosistemes comunicatius. Del disseny programàtic de les diverses ofertes mediàtiques donen compte, fonamentalment, les estratègies de mercat de la indústria publicitària. D'una banda, la publicitat com a condició de possibilitat d'un espai efectivament públic, d'una opinió pública plural; i, de l'altra, la publicitat com a eix estructurador de la producció industrial d'audiències. Hem d'acudir, doncs, a la publicitat per entendre una categorització de la funció jurisdiccional com la que fonamenta el llibre de Latorre i per entendre la crítica que fa dels trets estructurals de la producció industrial mediàtica.

La reflexió al voltant dels "judicis paral·lels" obliga a acarar el xoc entre dos universos, entre dos poders, certament dispars.

D'una banda, el poder judicial, amb unes relacions amb les institucions mediàtiques força diferents, per moltes i ben diverses raons, de les que mantenen amb aquestes el poder executiu i el poder legislatiu. Al si del domini judicial es fa un ús de categories com *informació* i *comunicació*, *formar* i *informar*, o *espectacle* i *entreteniment*, que s'avé amb notables dificultats amb l'ús que en fa l'altre, el domini mediàtic. Aquest no és, però, un conflicte de categoritzacions insòlit. A tall d'exemple, i per raons d'actualitat, podria citar-se l'ús que la ciència econòmica fa de la categoria *informació* per parlar d'*informació asimètrica*.

I, d'altra banda, el poder mediàtic, una indústria cultural, un flux serialitzat de relats, al si del qual la frontera entre informació i opinió esdevé, certament, més incerta, esmunyedissa. Per no parlar d'aquella altra que arrenclera *objectivitat* i *subjectivitat*.

No resulta senzill segmentar aquest flux. Esdevenen de

dubtosa utilitat trets com, per exemple, l'obertura i la clausura del text, o l'adscripció de gènere. El problema quan es parla del "fem", sobretot a compte del flux televisiu, és que resulta força complicat destriar-lo en el ventall d'anglicismes que conformen la graella televisiva: *advertorial*, *infotainment*, *infoshow*, *docugame*, *docusoap*, *reality show*, *talk show*. El disseny de producció dels formats neotelevisius ha explotat a fons l'erosió de les fronteres de gènere. El flux resultant l'ordena una lògica de la fragmentació i l'homogeneïtza un ritme discursiu que ens remet en directe al registre publicitari, als seus principis constructius.

La segona part del llibre de Virgilio Latorre estudia el "conflicte de drets" que constitueixen els judicis paral·lels des del reconeixement del "buit legal" existent. La seva anàlisi de les vulneracions de drets provocades per aquests judicis palesa la tensió que es produeix, en una societat com la nostra, entre la realització efectiva del principi de publicitat i l'ambició performativa de les estratègies discursives mediàtiques. És una reflexió jurídica valuosa i necessària que fa una crítica demolidora de la indústria mediàtica. L'anàlisi que es fa de l'estructura del sistema comunicatiu dóna prova de l'abast de la reflexió mediològica que travessa el text. Alhora que revela, com he apuntat, uns problemes de comunicació amb el domini de la investigació mediològica gens excepcionals. He al·ludit al conflicte de categoritzacions, a les dificultats que planteja l'estudi del flux, de les diferents estratègies narratives que vertebraven la unitat de la graella programàtica, a les quals caldria afegir el recel, tan generalitzat, envers el component icònic dels discursos audiovisuals.

El poder judicial no pot defugir les conseqüències de l'aclaparador procés de privatització de l'ecosistema comunicatiu i, alhora, necessita desenvolupar les seves estratègies comunicatives també dins aquest ecosistema. El poder judicial ha de projectar la seva representació mediàtica al si de la societat de mercat i ha de fer-ho tot "preservant el fruit adequat". És important, com remarca el llibre de Virgilio Latorre, l'autorregulació, però sens dubte insuficient. Són indispensables els organismes de regulació i la regulació, cosa que implica necessàriament els altres dos poders. Són molts i diversos els "riscs" que posen a prova la maduresa d'una societat democràtica, i entre aquests figuren els de la integració mediàtica del poder judicial. En la meua opinió, *Función jurisdiccional y juicios paralelos* fa una contribució important a un debat que exigeix molt més de tots els actors que estan obligats a intervenir-hi.